Evaluatie Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten

Aanpak en begeleiding

Informatie- en KennisCentrum Landbouw / Ede, juli 1998

© 1998 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Informatie- en KennisCentrum Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage: 60 exemplaren

Samenstelling: Nico Bondt, *m.m.v.* René Bok, Arjan Lindenbergh

Voorwoord

Op 7 juli 1994 is tussen de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), en het georganiseerd agrarisch bedrijfsleven een samenwerkingsovereenkomst afgesloten inzake de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de agrarische sectoren, het zogenaamde Arbo-convenant (1994). Vervolgens heeft de Minister van LNV f 7,5 miljoen beschikbaar gesteld en voor de besteding daarvan een nieuwe regeling geïntroduceerd: de Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten. Inmiddels is besloten het Arbo-convenant en de Tijdelijke Bijdrageregeling te laten evalueren.

In dit rapport staan de aanbevelingen van LNV met betrekking tot de evaluatie van het Arbo-convenant, vooral gericht op de Tijdelijke Bijdrageregeling. Het rapport is opgesteld op verzoek van dr. H.K. Wierenga en drs.G.C. van Leeuwen (Directie Landbouw). Het is bedoeld als aanvulling en nadere uitwerking bij het basisdocument ‘Evaluatie uitvoering Arbo-convenant agrarische sectoren’, dat onlangs door de Stuurgroep Arbo-convenant is geaccordeerd (Stuurgroep, 1998), en het is afgestemd met het secretariaat van de Stuurgroep. Bij de aanbesteding van de evaluatie zal dit rapport worden meegestuurd.

Ir. H.A. Gonggrijp
Hoofd Informatie- en KennisCentrum Landbouw

Inhoudsopgave

Voorwoord **3**

Inhoudsopgave **4**

1 Aanpak **5**

1.1 Waarom evalueren? *5*
1.2 Voor wie evalueren? *5*
1.3 Wat evalueren? *5*
1.4 Wanneer evalueren? *6*
1.5 Benaderingen en methoden *6*
1.6 Bronnen *8*
1.7 Rapportage *8*

2 Begeleiding **9**

Literatuurlijst **10**

Bijlage 1 Doelen Arbo-convenant en Tijdelijke Bijdrageregeling **11**

Bijlage 2 Output van de Tijdelijke Bijdrageregeling **15**

Bijlage 3 Aandachtspunten voor de evaluatie **17**

Bijlage 4 Bronnen **18**

1 Aanpak

Dit hoofdstuk is het plan van aanpak voor de evaluatie van de Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten (Staatscourant, 1995). Overigens heeft dit plan óók betrekking op enkele arboprojecten die in de beginfase middels de Bijdrageregeling kwaliteitsprojecten agrarische producten en productieprocessen zijn ondersteund. In de evaluatie van het gehele Arbo-convenant (1994) dienen daarnaast vanzelfsprekend ook de niet door LNV gesubsidieerde projecten en overige activiteiten aan de orde te komen.

1.1 Waarom evalueren?

De Stuurgroep Arbo-convenant (verder afgekort tot: de Stuurgroep) heeft besloten tot een eindevaluatie van het Arbo-convenant, inclusief de Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten (verder afgekort tot: Tijdelijke Bijdrageregeling). Onlangs heeft de Stuurgroep daartoe het basisdocument 'Evaluatie uitvoering Arbo-convenant agrarische sectoren' geaccordeerd (Stuurgroep, 1998). Het basisdocument refereert aan de verplichting tot evaluatie, zoals die in het convenant is opgenomen.
Evaluatie van de Tijdelijke Bijdrageregeling is primair gewenst om in de slotfase van het Arbo-convenant te kunnen vaststellen of en in welke mate de uitgevoerde projecten hebben bijgedragen aan het realiseren van de doelstellingen.
Het ondersteunen van beleidsbesluiten is *niet* het hoofddoel van deze evaluatie. Dat neemt niet weg dat LNV zich in de laatste maanden van de convenantsperiode wel zal buigen over enkele beleidsvragen:

- Is het gewenst dat LNV vervolgactiviteiten ontplooit op arbogebied?
  Welke arboknelpunten zijn overgebleven, is er nog financiële ondersteuning nodig, en zo ja, middels welk bestedingskader?
- Is voortzetting van de samenwerking met de convenantspartners gewenst?

Bij de beantwoording van deze vragen zal ondermeer gebruik worden gemaakt van de bevindingen uit de evaluatie.

1.2 Voor wie evalueren?

Het is van wezenlijk belang om voor aanvang van de evaluatie duidelijk vast te stellen aan wie de evaluator straks verantwoording moet afleggen over de planning, uitvoering en verslaglegging van de evaluatie.
De evaluatie van de Tijdelijke Bijdrageregeling maakt onderdeel uit van de evaluatie van het Arbo-convenant. Deze evaluatie wordt uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van SZW. Als formeel opdrachtgever en financier van de evaluatie heeft SZW de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid over de evaluatie. Bij de opdrachtverstrekking door SZW geldt het basisdocument van de Stuurgroep als uitgangspunt. Offertes zullen daarnaast ook worden getoetst aan dit plan.

1.3 Wat evalueren?

Voor wat betreft de Tijdelijke Bijdrageregeling wordt de evaluatie beperkt tot *het effect* van de regeling.
Kernvraag: *wat is nu het "additionele" dat door de ¦ 7,5 miljoen van de Tijdelijke Bijdrageregeling is bereikt?*
Vragen die hierop aansluiten zijn:

- In welke mate hebben de projecten die met de ƒ 7,5 miljoen zijn gesubsidieerd de realisatie van de doelstellingen, verwachtingen en voorgenomen acties uit het Arbo-convenant dichterbij gebracht?
- Welke convenantsdoelstellingen zijn niet of te weinig middels de Tijdelijke Bijdrageregeling ondersteund?
- Zijn inderdaad *extra* inspanningen gefinancierd overeenkomstig artikel 29 lid 2 van het Convenant?

De doelstellingen en artikelen van het Arbo-convenant gelden tevens als doelstellingen van de Tijdelijke Bijdrageregeling (zie bijlage 1).

De evaluatie zal vooral gericht zijn op de output van de toegekende projecten (de uitgevoerde activiteiten), meer dan op de uiteindelijke effecten (de feitelijke verbetering van de arbeidsomstandigheden en arbozorg). Dat betekent niet dat de evaluatie beperkt kan blijven tot een kale inventarisatie van de uitgevoerde activiteiten. Er kan nadrukkelijk onderzocht worden:

- Welke uitstraling hebben de uitgevoerde activiteiten gehad?
- Wat is de mening van intermediairs, met name de uitvoerders van de projecten, over reeds bereikte en nog te verwachten effecten?

Bij voorkeur zullen alle zesendertig projecten bij de evaluatie worden betrokken.

Afbakening

Aspecten zoals de efficiëntie van de Tijdelijke Bijdrageregeling, het uitvoeringsproces en de communicatie blijven in principe buiten beschouwing, tenzij bepaalde informatie over deze aspecten noodzakelijk is om output en (verwachte) effecten van de regeling te kunnen verklaren.
Objectieve meting van effecten zal moeilijk zijn omdat:

- Het Arbo-convenant noch de Tijdelijke Bijdrageregeling ex ante geëvalueerd zijn;
- Beleidsdoelen van het convenant niet meetbaar zijn gemaakt;
- Bij aanvang van het Arbo-convenant of de Tijdelijke Bijdrageregeling geen 0-metingen zijn uitgevoerd;
- Lopende de regeling geen gegevens zijn verzameld over ontwikkelingen in arbeidsomstandigheden en arbozorg in situatie *met* en situaties *zonder* arboprojecten;
- Effecten van de gestarte projecten grotendeels pas na het jaar 2000 te verwachten zijn. De meeste projecten zijn nog niet afgerond, en bovendien zijn veel projecten juist gericht op effecten op de langere termijn.

1.4 Wanneer evalueren?

De evaluatie moet worden afgerond ruimschoots vóór 7 juli 1999, de dag dat het Arbo-convenant wordt beëindigd. Uiterlijke opleverdatum evaluatierapport: 31 maart 1999. Om dit te kunnen realiseren moet waarschijnlijk uiterlijk in september de aanbesteding plaatsvinden, zodat in oktober/november 1998 met de evaluatie kan worden begonnen.
Tijdige evaluatie is nodig omdat het de bedoeling is om ondermeer dit evaluatierapport te gebruiken bij de beantwoording van de beleidsvraag of vervolgactiviteiten van LNV op arbogebied nodig zijn. Het is gewenst om hierover te kunnen overleggen met de huidige convenantspartners.

1.5 Benaderingen en methoden

Evaluatie van het effect van een convenant of een subsidieregeling is alleen mogelijk als er vooraf doelen en/of verwachtingen zijn geformuleerd. In de evaluatie kunnen dan namelijk de behaalde of verwachte resultaten worden getoetst aan de vooraf gestelde doelen.
In de werkwijze worden daarom twee opeenvolgende fasen onderscheiden:

1. Reconstructie van doelen en verwachtingen;
2. Evaluatie, meting van output en verwachte effecten.

Dit plan blijft beperkt tot een aanpak op hoofdlijnen. In de bijlagen is achtergrondinformatie opgenomen, en worden aanzetten gegeven voor de verdere uitwerking.

Reconstructie doelen en verwachtingen

De Tijdelijke Bijdrageregeling verwijst voor de doelstellingen rechtstreeks naar het Arbo-convenant. Bij de uitvoering van de regeling is ook steeds de vraag gesteld: draagt voorliggend project bij aan de doelstellingen en artikelen van het Arbo-convenant?
Aangezien het Arbo-convenant niet ex ante geëvalueerd is, zijn de doelen en verwachtingen onvoldoende nauwkeurig en nauwelijks meetbaar omschreven. Dit betekent dat voor aanvang van de evaluatie zo goed mogelijk gereconstrueerd moet worden wat de bedoeling van het Arbo-convenant was, en welke verwachtingen men ervan had. Doelen en verwachtingen moeten zo scherp en zo meetbaar mogelijk worden geformuleerd. Ook moet worden vastgesteld voor welke onderdelen van het Arbo-convenant de Tijdelijke Bijdrageregeling een passend instrument was, en voor welke onderdelen niet of in mindere mate.

Activiteiten: bestuderen documentatie en interviewen meest betrokken actoren (eventueel interactief in de vorm van een workshop; zie ook § 1.6).
Aandachtspunten bij de reconstructie:

- Doelstellingen en verwachtingen van het Arbo-convenant.
  Wat waren de verwachtingen over de wijze waarop en de mate waarin het Arbo-convenant een bijdrage zou leveren aan de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de landbouw?
  Het is gewenst om zoveel mogelijk onderscheid te maken in belangrijkheid van de diverse convenantsdoelen, en tevens in belangrijkheid van de diverse convenantsartikelen. Hierbij kan worden teruggekeken naar de arboproblematiek in de landbouw, en naar de totstandkoming van het convenant. Waar zaten de grootste knelpunten, en welke knelpunten wilde men met het convenant vooral aanpakken?
- Relatie tussen Arbo-convenant en Tijdelijke Bijdrageregeling.
  Wat waren de verwachtingen over de wijze waarop de Tijdelijke Bijdrageregeling de convenantsdoelen en –artikelen zou ondersteunen? Welke artikelen zouden *niet* in aanmerking komen voor financiële ondersteuning, en welke artikelen in mindere mate? Om welke redenen?
- Karakter van de Tijdelijke Bijdrageregeling.
  Welk type activiteiten moest de Tijdelijke Bijdrageregeling vooral ondersteunen: vernieuwing, verbetering, versnelling, verspreiding?
- Waarom is gekozen voor deze doelgroep van de Tijdelijke Bijdrageregeling? Was de doelgroep duidelijk genoeg afgebakend?

Bij de reconstructie kunnen mogelijk enkele concrete (toegekende of afgewezen) projecten als casussen worden gebruikt, om de doelen van de regeling scherper te kunnen formuleren. Een interessant voorbeeld is het project Witlofautomatisering: om welke redenen werd dit project oorspronkelijk ervaren als niet passend binnen de Tijdelijke Bijdrageregeling?

Evaluatie, meting van output en verwachte effecten
De outputmeting begint met het onderbrengen van alle projecten in een schema, op basis van de artikelen van het Arbo-convenant (zie bijlage 1 en 2). Als een project aangrijpt op meer convenantsartikelen mag worden aangenomen dat alle genoemde artikelen in dezelfde mate van belang waren. Op deze wijze kan worden vastgesteld hoeveel geld is besteed aan de diverse artikelen van het convenant.

Ter illustratie:

Project	Artikel Arbo-convenant								
	4.1	4.2	4.3	5	6	7	8	9	e.v.
Project D								100%	
Project E	33%		33%	33%					
Project F						50%		50%	
e.v.									

Op een vergelijkbare wijze kan worden vastgesteld hoe de gelden zijn verdeeld over de vier clusters van activiteiten (zie bijlage 2), ook in relatie tot de begroting.
Bij voorkeur worden de uitvoerders van alle zesendertig toegekende projecten geïnterviewd. Het verdient aanbeveling te kiezen voor open gesprekken. Als gewerkt zou worden met checklists waarmee wordt beoordeeld in hoeverre de geplande activiteiten zijn uitgevoerd, krijgt het onderzoek het karakter van een controle. Controleren is echter nadrukkelijk *niet* de bedoeling van deze evaluatie!
De toegekende projecten in het kader van de Tijdelijke Bijdrageregeling zijn van zeer uiteenlopende aard. Een generieke benadering van de projecten, bijvoorbeeld door één standaard vragenlijst te gebruiken, is niet mogelijk.

1.6 Bronnen

Bij het raadplegen van documentatie en personen kan onderscheid worden gemaakt naar de twee fasen van het project: Reconstructie en Evaluatie.
Zie verder bijlage 4.

Reconstructie doelstellingen en verwachtingen
Actoren:
- Beleidsontwikkelaars: ontwikkelaars van resp. Arbo-convenant en Tijdelijke Bijdrageregeling;
- Beleidsuitvoerders: Stuurgroep Arbo-convenant en LNV-werkgroep Arbo-projecten (beoordelingspraktijk).

Documentatie:
- Bedrijfstakverkenning arbeidsomstandigheden (SWZ, 1993; beleidsprobleem);
- Doelen en artikelen Arbo-convenant (Arbo-convenant (1994) & Plan van aanpak (1995); beleid);
- Verslagen van vergaderingen Stuurgroep Arbo-convenant (ontwikkeling en praktische uitwerking van het beleid);
- Tekst van de Tijdelijke Bijdrageregeling (regeling);
- Toetsingslijst beoordeling van aanvragen Tijdelijke Bijdrageregeling (beoordelingsprotocol).

Evaluatie, meting van output en verwachte effecten
Actoren:
- Aanvragers / uitvoerders van de projecten;
- Leden LNV-werkgroep Tijdelijke Bijdrageregeling (eventueel; gericht op kwaliteit aanvragen, vertrouwen in effecten);
- Leden Stuurgroep Arbo-convenant (eventueel).

Documentatie:
- Voortgangsrapportages van de diverse projecten;
- Voortgangsrapportages van de Stuurgroep.

Alleen indien noodzakelijk: uitvoeringsproces
Bij een eventuele procesevaluatie kan worden gelet op:
- Bekendheid doelgroep met de regeling: enquête onder een steekproef uit de totale doelgroep;
- Tevredenheid over de regeling: enquête onder aanvragers over inhoud van de regeling, beoordelingsproces, ondersteuning.

1.7 Rapportage

De evaluatie van de Tijdelijke Bijdrageregeling moet zoveel mogelijk herkenbaar zijn in het totale evaluatierapport.
In het evaluatierapport wordt aangegeven op welke wijze het evaluatieonderzoek is uitgevoerd, d.w.z. welke probleemstelling is gehanteerd, onderzoeksmethode, gegevensverzameling.
Voor meer achtergronden over de richtlijnen die LNV hanteert met betrekking tot beleidsevaluaties: medewerkers van de LNV-directie Financieel-Economische Zaken (FEZ; zie bijlage 4) en het rapport Beleidsevaluatie-onderzoek binnen LNV (FEZ, 1998).

2 Begeleiding

De evaluatie zal door een begeleidingscommissie of klankbordgroep worden begeleid, met daarin ondermeer enkele LNV-medewerkers. SZW zal deze begeleidingscommissie voorzitten en tenminste enkele keren bij elkaar roepen.
In onderstaand schema zijn –uitsluitend voor de betrokken LNV-ers- de taken in de begeleidingscommissie nader uitgewerkt. Het gaat om medewerkers van de beleidsdirectie Landbouw (afdeling Economie & Structuur (E&S) en Informatie- en KennisCentrum Landbouw (IKC L)) en van de uitvoerende organisatie LASER ZW.

Activiteit	Taak E&S • Herman Wierenga • Gijs van Leeuwen	Taak IKC L • René Bok • Arjan Lindenbergh	Taak LASER ZW • René Dekkers • Sandra van Winden
Beoordeling offertes	Samenhang Tijdelijke Bijdrageregeling met overige onderdelen van het Arbo-convenant	Toetsen offerte aan dit rapport: Evaluatie Tijdelijke Bijdrageregeling Beoordeling begrote bedrag voor onderdeel Tijdelijke Bijdrageregeling	-
Nadere opdrachtformulering in overleg met evaluator	Beoordeling op hoofdlijnen Bruikbaarheid voor beleid	Gedetailleerde beoordeling, gerelateerd aan dit rapport	-
Begeleiding gedurende de evaluatie	Inbreng LNV-beleidsstandpunten in voortgangs-besprekingen Contacten met opdrachtgever (SZW)	Eerste aanspreekpunt vanuit LNV Agendapunten LNV voor voortgangs-besprekingen inventariseren, en afspraken bewaken Methodische begeleiding	Inbreng kennis van regeling en projectdossiers in voortgangs-besprekingen (m.n. in aanloopfase)
Informatievoorziening t.b.v. de evaluator	Arbobeleid Arbo-convenant	Arboproblematiek in de landbouw Beoordeling van de projecten	Arboregeling Inhoud en uitvoering projecten
Contacten tussen evaluator en diverse actoren	LNV-directies	LNV-werkgroep Arbo-projecten	Aanvragers / uitvoerders projecten
Rapportages	Beoordeling eindrapportage	Beoordeling tussenrapportages Beoordeling eindrapportage	-

Literatuurlijst

Arbo-convenant, 1994. Arbo-convenant, samenwerkingsovereenkomst inzake de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de agrarische sectoren. Den Haag, 7 juli 1994.

FEZ, 1998. Beleidsevaluatie-onderzoek binnen LNV, “De visie”. Directie Financieel-Economische Zaken. Den Haag, juni 1998.

Plan van Aanpak, 1995. Plan van Aanpak van de Stuurgroep Arbo-convenant Agrarische Sectoren. Den Haag, juni 1995.

Staatscourant, 1995. Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten. Staatscourant nr 174 van 8 september 1995.

Stuurgroep, 1998. Basisdocument ‘Evaluatie uitvoering Arbo-convenant agrarische sectoren’. Den Haag, 18 maart 1998.

SWZ, 1993. Bedrijfstakverkenning: arbeidsomstandigheden in de agrarische sectoren. Den Haag, oktober 1993.

Bijlage 1 Doelen Arbo-convenant en Tijdelijke Bijdrageregeling

De Tijdelijke Bijdrageregeling –en in de beginfase de Bijdrageregeling kwaliteitsprojecten- vormt voor het Ministerie van LNV het bestedingskader voor zijn bijdrage aan het Arbo-convenant. De regeling is gepubliceerd in de Staatscourant nr 174 van 8 september 1995. Vervolgens is de Tijdelijke Bijdrageregeling enkele malen gewijzigd: 28 maart 1996, 10 december 1996, 11 juli 1997 en 19 december 1997. De regeling maakt het mogelijk projecten te financieren op arbogebied, bijvoorbeeld in de vorm van demo- en proefprojecten.

Algemeen
In het kader van de regeling kan een bijdrage worden verleend in de kosten van een project dat naar het oordeel van de Minister van LNV een wezenlijke bijdrage levert aan het realiseren van de doelstellingen van het Arbo-convenant (Tijdelijke Bijdrageregeling, artikel 2). Onder een project wordt verstaan een samenhangend geheel van activiteiten gericht op verbetering van de arbeidsomstandigheden binnen de primaire en loonwerksector van het agrarisch bedrijfsleven.
Het komt er dus op neer dat de doelstellingen van het Arbo-convenant tegelijk ook de doelstellingen zijn van de Tijdelijke Bijdrageregeling. De regeling kent een brede oriëntatie, namelijk "verbetering van de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden in de primaire en de loonwerksector".

Doelgroep Tijdelijke Bijdrageregeling
Voor een bijdrage komen slechts in aanmerking:
- Bedrijfslichamen als bedoeld in de Wet op de bedrijfsorganisatie;
- Belangenbehartigende organisaties, mits grotendeels losstaand van de overheid;
- Eventueel andere organisaties zonder winstoogmerk.

De regeling is *niet* bedoeld voor individuele bedrijven in de agrarische sector. Naast organisaties in de land- en tuinbouw komen ook organisaties in de sectoren bosbouw en hoveniers en groenvoorziening voor subsidie in aanmerking, ook al vallen deze sectoren buiten de directe werkingssfeer van het Arbo-convenant agrarische sectoren.

Doelgroep arboprojecten
De bijdrage kan slechts worden verleend in de kosten van projecten die, met inachtneming van het bepaalde in het Arbo-convenant, tot doel hebben de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden binnen het *agrarisch bedrijfsleven in de primaire sector en de loonwerksector* te verbeteren en waarvan de resultaten ten goede komen aan de betrokken sector of sectoren binnen het primair agrarisch bedrijfsleven.

Doelstellingen
Hoofddoelstelling van het Arbo-convenant is de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de agrarische bedrijfstak. Het convenant heeft een looptijd van vijf jaar, van juli 1994 tot juli 1999, en betrokken partijen hebben er gezamenlijk een budget van f 15 miljoen voor beschikbaar gesteld.
Specifieke doelstellingen van het convenant, en daarmee van de Tijdelijke Bijdrageregeling:
1. Risico van agrarische bedrijfsongevallen en beroepsziekten terugdringen;
2. Veiligheid, gezondheid en welzijn op de agrarische werkplek bevorderen;
3. Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid in de agrarische sectoren verminderen;
4. *Structurele, integrale zorg voor agrarische arbeidsomstandigheden versterken;*
5. Imago van de bedrijfstak op de arbeidsmarkt verbeteren.

Bij de uitvoering van het Arbo-convenant staat de vierde doelstelling voorop: structurele, integrale zorg – zie de Voortgangsrapportages van het convenant. De drie eerstgenoemde doelen dienen de bedrijven voornamelijk zelf te bereiken. Imagoverbetering, het vijfde convenantsdoel, is mede afhankelijk van arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen in de sector, waarvoor de sociale partners primair verantwoordelijk zijn. Om doelstelling 4 te bereiken zijn in het convenant afspraken vastgelegd over:
a) Versterking van de structurele, integrale zorg voor de arbeidsomstandigheden door uitbreiding en kwaliteitsverbetering van de arbodienstverlening en de integratie van arbo-elementen in onderwijs, voorlichting en onderzoek, ten behoeve van de ontwikkeling van arbokwaliteitszorg en ziekteverzuimbeleid op de agrarische onderneming;

b) Concrete projecten gericht op het verminderen van het risico op ongevallen en het ontstaan van beroepsziekten, het verbeteren van het welzijn op de werkplek en het bevorderen van de arbokwaliteitszorg op de ondernemingen;
c) Stimuleringsregelingen die de toepassing van arbeidsvriendelijke productiemethoden bevorderen;
d) Handhavingsprojecten gericht op de (nieuwe) bedrijfsinterne arbozorgverplichtingen.

Het valt op dat bij punt a) convenantsdoelstelling 3 (ziekteverzuim) weer terugkomt en bij punt b) de convenantsdoelstellingen 1 en 2.

Doelen Arbo-convenant (tussen haakjes hoofdstuk uit het convenant)
In het convenant is in een bijlage bij artikel 26 aangegeven welke convenantspartner primair verantwoordelijk is voor de realisatie van een bepaald artikel, welke partner een ondersteunende rol vervult, en of de overheid een financiële bijdrage levert – zie het Plan van Aanpak Arbo-convenant.
De hierna volgende tabellen[1] kunnen –mogelijk na enige aanpassing- worden gebruikt als hulpmiddel bij de reconstructie van doelstellingen en verwachtingen, om een nauwkeuriger relatie te leggen tussen de inhoud van het Arbo-convenant en de Tijdelijke Bijdrageregeling.
Het Arbo-convenant bevat een groot aantal onderwerpen. Het is gewenst enig onderscheid te maken in belangrijke en minder belangrijke artikelen. Mogelijk kan het verschil in subsidiepercentage in de Tijdelijke Bijdrageregeling hierbij als indicator worden gebruikt (zie verderop bij Prioritaire thema's). Het is zinvol om te proberen een duidelijke relatie te leggen tussen de genoemde thema's en de diverse artikelen uit het convenant.

Versterking van de arbo-infrastructuur (hoofdstuk 3)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Artikel passend voor financiering uit Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Arbozorg	4			
Ontwikkeling arbo-zorginstrumenten	4.1	-	Ja	
Onderzoek tbv. Arbozorginstrumenten	4.2	-	Ja	
Introductie risico-inventarisatie en –evaluatie	4.3	Ondersteunend	Ja	
Arbozorg gezinsbedrijven	5	Ondersteunend	Ja	
Bedrijfshulpverlening	6	Ondersteunend	Ja, indirect nl. uitvoering van het door LBS ontwikkelde Plan van aanpak	
Stimulering van samenwerking en overleg op bedrijfsniveau	7	-	Ja	
Vervangingsregeling zwangeren	8	Ondersteunend	Ja, indirect	
Registratie en analyse van bedrijfsongevallen, beroepsziekten en langdurig ziekteverzuim	9	-	Ja	

[1] De tabellen zijn al deels ingevuld, als een eerste aanzet. Dit dient echter nog met betrokkenen te worden afgestemd.

Versterking van onderwijs, voorlichting en onderzoek (hoofdstuk 4)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Past in Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Onderwijs (paragraaf 4.1)				
Onderwijsplannen	10	Primair verantwoordelijk	Nee	-
Scholing en nascholing docenten	11	Primair verantwoordelijk	Ja	
Arbeidsomstandigheden op stagebedrijven	12	Primair verantwoordelijk	Nee	-
Deelname arbocursussen	13	Ondersteunend	Ja	
Onderzoek (par. 4.2)				
Arbeidsomstandigheden in praktijkgericht onderzoek	14	Primair verantwoordelijk	Ja, Mits bovenop regulier onderzoek	
Voorlichting (par. 4.3)	15			
Arbovoorlichtingsstructuur	15.1	Ondersteunend	Ja, R&D tbv. voorlichting	
Voorlichting aan werkgevers en werknemers	15.2	-	Ja	
Kaderbrief (aansturing voorlichtingsinstrumenten)	15.3	Primair verantwoordelijk	Nee	-

Specifieke projecten (hoofdstuk 5)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Past in Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Opzet informatiecentrum	16	Ondersteunend	Ja, deel van de aanloopkosten	
Bedrijfshulpverleningscursussen	17	Ondersteunend	Ja	
Voorlichting arbowetgeving	18.1	Ondersteunend	Ja	
Voorlichting trekkerbestuurders	18.2	-	Ja	
Onderzoek naar en voorlichting over oplossingen voor lichamelijk belastende handelingen	19.1	Ondersteunend	Ja	
Voorlichting over beperken belasting door slecht weer	19.2	Ondersteunend	Ja	
Onderzoek naar integratie zorgsystemen	20.1	Primair (mede)verantw.	Ja, mits bovenop regulier onderz.	
Implementeren integr.zorg in onderwijs en voorlichting	20.2	Primair (mede)verantw.	Ja	
Onderzoek volgend op programmeringsstudie arbeidsvoorziening	20.3	Primair (mede)verantwoordelijk	Ja	
Ontwikkeling publicatiebladen	21.1 21.2	Ondersteunend	Nee	-
Voorlichting over publ.bladen	21.3	Ondersteunend	Ja	
Demonstratieprojecten	22.1	Ondersteunend	Ja	
Pilotproject ziekteverzuim	22.2	Ondersteunend	Ja	
Onderzoek, voorlichting, pilot	22.3	Ondersteunend	Ja	

welzijn werkplek				

Stimuleringsregelingen (hoofdstuk 6)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Past in Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Bevordering arbeidsvriendelijke productiemethoden dmv effectieve inzet regelingen	23	Primair (mede)verantwoordelijk	Nee	-

Wetgeving (hoofdstuk 7)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Past in Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Regelgeving	24	Ondersteunend muv. art. 24.5	Nee	-

Handhaving (hoofdstuk 8)

Artikel Arbo-convenant	Nr	Rol LNV	Past in Tijdelijke Bijdrageregeling?	Prioriteit als doel Tijdelijke Bijdrageregeling
Inspectieprogramma	25	-	Nee	-

Prioritaire thema's

Middels een publicatie in de Staatscourant van 28 maart 1996 (nr 68) heeft de Minister van LNV enkele thema's aangewezen die in aanmerking kwamen voor een hoger subsidiepercentage van 75%, tot zelfs 100%. Deze thema's dienen blijkbaar doelen die bijzonder belangrijk zijn.
De aangewezen thema's zijn:

- Onderzoeks-, onderwijs- of demonstratieprojecten gericht op thema's op het gebied van:
  - Fysieke belasting m.n. gericht op kort cyclisch werk en belasting van nek en rug;
  - Registratie en analyse van beroepsziekten, bedrijfsongevallen en langdurig ziekteverzuim;
  - Ontwikkelen van integratie van zorg voor arbeidsomstandigheden, milieu en kwaliteit.

Op 11 juli 1997 is hieraan toegevoegd:

- Bevorderen van welzijn op de werkplek m.n. gericht op de vermindering van werkdruk opdat arbeidsuitval ten gevolge van stress wordt vermeden;

Het thema "Ontwikkelen van integratie van zorg voor arbeidsomstandigheden, milieu en kwaliteit" wordt in het besluit van 19 december 1997 niet meer genoemd. Men was namelijk van mening dat deze zogenaamde 'combizorg' inmiddels voldoende stimulansen had gehad.

Bijlage 2 Output van de Tijdelijke Bijdrageregeling

Projecten
De dossiers van de toegekende projecten geven een eerste inzicht in de *richting* waarin de subsidiegelden zijn gegaan: in welke sectoren van de landbouw, aangrijpend op welke onderdelen van het Arbo-convenant?

Aanvragers: type organisatie, sector, evt. regio

Projecten
- Welke deelnemers, taakverdeling, verdeling financiële verplichtingen?
- Welke doelgroep?
- Welke doelen en artikelen van het Arbo-convenant?
- Mate waarin project bijdraagt aan realisatie doelstellingen convenant
  Toetsingscriteria (tussen haakjes de voor de rangschikking gehanteerde *wegingsfactor*):
  - Kwaliteit projectplan en slaagkans van het project *(15%)*
    - Projectplan en projectbeschrijving
    - Financieringsplan
    - Praktische uitvoerbaarheid
    - Uiteindelijk perspectief van het project
  - Mate waarin positieve gevolgen te verwachten zijn op het gebied van de arbeidsomstandigheden voor de Nederlandse land- en tuinbouw *(35%)*
  - Utilisatiegraad *(25%)*
    - Het wordt van belang geacht dat een project binnen een zo kort mogelijke termijn tot een daadwerkelijke verbetering van de arbeidsomstandigheden leidt.
  - Potentieel rendement op de lange termijn *(25%)*
- Rangschikking projecten
  Alleen bij de laatste twee tenders moest er een rangschikking worden gemaakt, omdat de ingediende projecten die aan de voorwaarden voldeden een groter beslag legden op de subsidiegelden dan het budget toeliet. Bij eerdere tenders was het budget steeds toereikend geweest.
- Welk cluster van activiteiten (maximaal beschikbaar kasbedrag[2] in guldens *1.000.000):
  I. Impact korte termijn – versterking arbozorg op bedrijven (2,4[3])
  II. Impact middellange termijn – versterking arbo-infrastructuur (0,8)
  III. Impact lange termijn – onderzoek en analyse (1,8)
  IV. Voorbeeld- en proefprojecten – specifieke arboknelpunten en diversen (2,5) (T 7,5)
- Welke sector(en) van de landbouw?
- Projectkosten (incl. opbouw), financieringswijze?
- Welke kosten gesubsidieerd (voorlopige toezegging, definitieve bijdrage)?
- Projectduur, start- en einddatum

Gegevens uitvoeringsproces *(alleen indien nodig)*
- Aantal aanvragen
- Adviezen werkgroep, wijzigingen door Stuurgroep
- Percentage toegewezen / afgewezen / ingetrokken; redenen van afwijzing, toekenning
- Subsidiebedragen in relatie tot het budget, subsidiepercentages, projectkosten
- Aantal bezwaarschriften, % van de aanvragen, % alsnog goedgekeurd, klachten
- Doorlooptijd procedure: van indiening tot beschikking
- Uitvoeringskosten
- Mate waarin aan rapportageverplichtingen wordt voldaan

[2] Tijdelijke Bijdrageregeling artikel 9 lid 4. De verdeling over de clusters kan een indicatie zijn van het belang van de diverse clusters. De genoemde kasbedragen zijn bij de uitvoering van de regeling overigens niet daadwerkelijk als maxima gehanteerd.
[3] In de Tijdelijke Bijdrageregeling staat bij dit cluster f 1,0 miljoen, echter hieraan was blijkbaar al f 1,4 miljoen besteed. Zie ook: Plan van Aanpak van de Stuurgroep - overzicht jaarfinanciering bij Arbo-convenant.

Lijst van door LNV gesubsidieerde Arbo-projecten

Aanvraag-Nummer	Project
98/0013	Arbo, een zorg voor het agrarisch onderwijs
01/95/0002	Implementatie arbozorgsystemen
97/0019	Voorlichting implementatie arbozorgsystemen
97/0027	Integrale arbozorg loonwerksector
97/0001	Ontwikkeling combizorgsystemen glastuinbouw
97/0008	Demonstratieproject Combizorg witlofteelt
97/0002	Verbetering veiligheid, gezondheid, arbeidsomstandigheden hoveniers
97/0026	Versterking arbo-infrastructuur
96/0013	Witlofautomatisering
98/0009	Gezonder rendement uit uw bedrijf
03/95/0009	Bestrijdingsmiddelen
03/95/0010	Fysieke belasting
96/0017	Beroepsziekten- en ongevallenregistratie
98/0008	Beroepsziekten- en ongevallenregistratie (implementatie)
01/95/0003	Bedrijfshulpverlening
01/95/0001	Effectief verzuimbeleid
97/0010	Effectief verzuimbeleid (implementatiefase)
96/0002	Reïntegratie en welzijn in de loonwerksector
97/0021	Arbozorg voor medewerkers en ondernemers
97/0009	Gezond werken
97/0015	Onderzoek agrarische bedrijfsverzorgers
97/0005	Arbozorg Verenigingen van bedrijfsverzorging
98/0006	Kennis- en informatiecentrum
98/0014	Werkdruk en arbeidsorganisatie bloembollen
96/0018	Effect stalinrichting op fysieke belasting varkenshouders
96/0001	Fysieke belasting boomteelt
97/0003	Veilig en gezond bedrijf
96/0014	Gezonder werken
96/0008	Verdiepingscursus gezond werken
96/0005	Veilig werken pluklorrie en bewerkingsmachine champignonteelt
96/0015	Verantwoord gebruik formaline in de champignonteelt
96/0009	Veilig hergebruik melkspoelwater
96/0016	Asbest in varkenshouderij
96/0004	Verbetering kwaliteit arbo boswerk
97/0007	Verbetering arbeidsomstandigheden, arbeidsmethodiek en logistiek
98/0012	Verbetering arbo en logistiek vollegrond

De namen van de projecten in bovenstaande lijst geven een eerste indruk van de activiteiten die met de Tijdelijke Bijdrageregeling zijn gesubsidieerd.

Bijlage 3 Aandachtspunten voor de evaluatie

De reconstructie van doelstellingen en verwachtingen is leidend voor de uitwerking van het evaluatie-onderzoek. Als uit de reconstructie blijkt dat de belangrijkste doelen te maken hebben met *bijvoorbeeld*

- verbetering arbodienstverlening
- integratie van arbo in onderwijs, voorlichting en onderzoek
- ontwikkeling ziekteverzuimbeleid

dan dienen de evaluatievragen daarbij aan te sluiten.

Vragen die kunnen worden gesteld aan de aanvragers / uitvoerders van de projecten:

- Waarom is er subsidie aangevraagd?
- Wat had de aanvrager op het moment van aanvragen voor ogen?
- Wat waren de doelstellingen en verwachtingen van het project in relatie tot de doelen van het Arbo-convenant?
- Zijn de oorspronkelijke verwachtingen van het project uitgekomen?
- Welke mee- en tegenvallers waren er?
- In hoeverre zijn de bereikte resultaten blijvend? Wat zijn de verwachtingen op dit punt?
- In hoeverre heeft het project een bredere uitstraling gehad in andere sectoren (“spin off”)?

Vragen die door de evaluatie beantwoord moeten worden:

- Hebben de toegekende projecten bijgedragen aan verbetering van arbozorg en arbeidsomstandigheden juist in díe sectoren van de landbouw, waar de problemen het grootst waren (SWZ, 1993)?
- Hebben de projecten aangegrepen op de volgens het Arbo-convenant meest gewenste instrumenten?
- In welke mate is de doelgroep van de Tijdelijke Bijdrageregeling bereikt?
- In welke mate hebben de projecten de verwezenlijking van de doelen van het Arbo-convenant dichterbij gebracht?
- In welke mate hebben de projecten bijgedragen aan de uitvoering van de artikelen uit het Arbo-convenant?
  Hierbij zijn vooral de voor de Tijdelijke Bijdrageregeling meest relevante artikelen van belang.
- Hebben de projecten samenwerking tussen betrokkenen bevorderd?
- Hebben de projecten de beoogde output inderdaad geleverd? Welke uitstraling heeft de geleverde output?
  Bijvoorbeeld: er is een plan voor ziekteverzuimregistratie gemaakt. Is de registratie inderdaad opgestart, loopt de registratie nog altijd, wordt er wat met de verzamelde gegevens gedaan?
  En vervolgens: Wat zijn de meningen over het daadwerkelijk bereiken van de beoogde effecten?
- In hoeverre zijn de effecten van de Tijdelijke Bijdrageregeling *structureel* geweest?
- Hebben de projecten die zijn toegekend wegens *integratie* van zorg arbo/milieu/kwaliteit voldoende bijgedragen aan deze integratie, m.a.w. zat het onderdeel arbozorg er op een professionele en evenwichtige wijze in?
- Heeft de Tijdelijke Bijdrageregeling ook effect gehad buiten de toegekende projecten om? Zijn er arbo-activiteiten gestart of versneld alleen door de introductie van de regeling?
- Bestaat de indruk dat het proces rond de Tijdelijke Bijdrageregeling een aanzienlijke invloed heeft gehad op de bereikte resultaten?

Vragen met betrekking tot het uitvoeringsproces – alleen indien nodig om effecten te verklaren:

- Waarom kwam de Tijdelijke Bijdrageregeling zo langzaam op gang?
  De indruk bestaat dat men aan de Tijdelijke Bijdrageregeling heeft moeten wennen. In de eerste tenders waren er weinig aanvragen, en bleek het budget moeilijk besteedbaar. Dat is geleidelijk veranderd, en op de laatste tenders is ruimschoots ingeschreven. Het is niet duidelijk waarom de Tijdelijke Bijdrageregeling zo langzaam aan bekendheid heeft gewonnen. Er zijn in elk geval de nodige persberichten en gerichte mailings uitgegaan.
- De LNV-werkgroep Arbo-projecten deed de eerste beoordeling van ingediende aanvragen en de Stuurgroep Arbo-convenant adviseerde de Minister. Hoe is deze samenwerking verlopen?

Bijlage 4 Bronnen

Informanten

- ◊ Chris Maas (dr C.L.), SZW, voorzitter Stuurgroep Arbo-convenant
- ◊ Frank van Well (ir F.J.), SZW, secretaris van de Stuurgroep vanuit SZW, tel. 070 3336093
- ◊ Bert Lokhorst (ir H.A.), secretaris van de Stuurgroep vanuit Landbouwschap
- ◊ Overige leden Stuurgroep Arbo-convenant
- ◊ Gijs van Leeuwen (drs G.C.), Directie Landbouw, voorzitter LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 070 3784263
- ◊ René Bok (ing. R.), IKC Landbouw, begeleiding evaluatie, tel. 0318 671551
- ◊ Arjan Lindenbergh (drs A.G.), IKC Landbouw, begeleiding evaluatie, tel. 0318 671520
- ◊ René Dekkers (ing M.A.), LASER ZW, secretaris LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 078 6395261
- ◊ Sandra van Winden (drs ing. S.M.), LASER ZW, ontwikkelaar Tijdelijke Bijdrageregeling, tel. 078 6395324
- ◊ Ryan Dekker (dhr C.L.), LASER ZW, voormalig secretaris LNV-werkgroep Arbo-proj., tel. 078 6395257
- ◊ Johan Tuinte (ir J.H.G.), IKC Landbouw, lid LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 0318 671433
- ◊ Olaf Hietbrink (ir O.), IKC Landbouw, lid LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 0318 671458
- ◊ Mari van Dreumel (drs F.M.C.), Directie Landbouw, lid LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 070 3784485
- ◊ Gerard Keurentjes (ir G.W.A.), Directie Zuid, lid LNV-werkgroep Arbo-projecten, tel. 040 2329119
- ◊ Wilbert Schermer Voest (W.L.M.), LNV, Directie Financieel-Economische Zaken, sector beleidsevaluatie & auditing, tel. 070 3785499

Het verdient aanbeveling bij aanvang van de evaluatie een dossier samen te stellen met informatie over het Arbo-convenant, de Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten en de toegekende projecten:

Dossier Arbo-convenant

- ◊ Bedrijfstakverkenning: arbeidsomstandigheden in de agrarische sectoren. SZW, Den Haag, oktober 1993;
- ◊ Arbo-convenant, Samenwerkingsovereenkomst inzake de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de agrarische sectoren (Den Haag, 7 juli 1994);
- ◊ Plan van Aanpak van de Stuurgroep Arbo-convenant Agrarische Sectoren (juni 1995);
- ◊ Verslagen van vergaderingen Stuurgroep Arbo-convenant;
- ◊ Voortgangsrapportages (tevens tussentijdse evaluaties) Stuurgroep Arbo-convenant, i.c. drie rapportages: juli 1994-juni 1995, juli 1995-juni 1996 en juli 1996-juni 1997.

Dossier Tijdelijke Bijdrageregeling

- ◊ Tijdelijke Bijdrageregeling Arbo-projecten, en teksten van de wijzigingen (Staatscourant);
- ◊ Toetsingslijst beoordeling (hulpmiddel gebruikt door de LNV-werkgroep Arbo-projecten);
- ◊ Projectplannen (LASER ZW);
- ◊ Definitieve beoordelingsformulieren (LASER ZW);
- ◊ Informatie uit de voortgangsrapportages - verplicht tenminste eenmaal per jaar (LASER ZW);
- ◊ Informatie uit evaluatierapport, financiële verantwoording, evt. rapport van bevindingen, accountantsverklaring - verplicht uiterlijk 16 weken na afloop project; doel evaluatierapport: openbaar maken opgedane kennis en informatie (LASER ZW);
- ◊ Jaarverslagen Tijdelijke Bijdrageregeling 1996 en 1997;
- ◊ Verslag vergadering werkgroep Arbo-projecten dd. 1/4/1998, of indien beschikbaar: Jaarverslag Tijdelijke Bijdrageregeling 1998 (LASER ZW);
- ◊ Eventueel: vergaderverslagen werkgroep Arbo-projecten.